
Investeren in een sterke Haagse cultuursector

Samenvatting

Den Haag is een stad in ontwikkeling. De stad groeit in inwonersaantallen, het aantal beschikbare banen neemt toe en steeds meer bedrijven en organisaties vestigen zich op Haags grondgebied. Dit creëert ook nieuwe uitdagingen ten aanzien van leefbaarheid en bijpassende sociale infrastructuur. Als cultuursector zien we hierbij een opgave voor onszelf. Immers, bij een leefbare en aantrekkelijke stad is een vitale cultuursector van groot belang. Kunst en cultuur zorgt voor een bruisende stad, het daagt mensen uit en verbindt ze. Kunst en cultuur is vooral ook om heel erg van te genieten.

‘Kunst en cultuur zorgt voor een bruisende stad.’

De Adviescommissie Leertouwer heeft geconstateerd dat het huidige cultuurbudget ontoereikend is voor het realiseren van de huidige ambities van de Gemeente Den Haag (waaronder de implementatie van *Fair Practice*) en dat een middenkader in de sector ontbreekt. De Gemeenteraad heeft bij de bespreking en vaststelling van het Meerjarenbeleidsplan Kunst- en Cultuur in meerderheid aangegeven hier iets aan te willen doen. Een vergelijking met de cultuurbudgetten van de verschillende G4-steden, laat bovendien zien dat Den Haag per inwoner minder geld uitgeeft aan cultuur dan andere steden.

De gezamenlijke cultuurinstellingen die betrokken zijn bij het opstellen van deze notitie, roepen u als politieke partij op om in uw verkiezingsprogramma flink te investeren in cultuur. Wij pleiten daarbij voor een verhoging van het huidige Kunstenplan-budget tot tenminste € 75 miljoen per jaar, dat is terug naar niveau 2010. U bent nu aan zet om een breed gedragen politieke en maatschappelijke ambitie realiteit te laten worden en gezamenlijk te investeren in een sterke Haagse cultuursector.

Aanleiding: een stad in ontwikkeling

Steeds meer mensen vinden hun weg naar ons geliefde Den Haag. Het aantal inwoners van de stad blijft zowel op korte als lange termijn groeien en stijgt naar verwachting tot bijna 596.000 inwoners in 2030.¹ En nog vóór 2040 zal de grens van 600.000 inwoners worden overschreden, een stijging van maar liefst 13,5–18,1%. Deze ontwikkelingen passen in de keuze van het stadsbestuur om stevig te investeren in de ontwikkeling van de stad (onder andere Central Innovation District (CID), Binckhorst, Scheveningse Haven en Den Haag Zuid-West).

Ook de economische bedrijvigheid in de stad zit in de lift: het aantal banen neemt toe, de stad kent een gestage groei in het aantal toeristen en hotelgasten, en de afgelopen jaren hebben steeds meer internationale organisaties, bedrijven en studenten hun weg naar Den Haag gevonden.² Mooie ontwikkelingen, die tegelijkertijd ook weer leiden tot nieuwe uitdagingen: het prettig leefbaar houden van een verdichtende stad wordt de komende jaren binnen onze gemeente een prangend vraagstuk. Daarom is het belangrijker dan ooit dat er voldoende culturele voorzieningen in onze stad aanwezig zijn. Een stad waarin de sociaaleconomische en culturele tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen soms fors zijn en de kansen niet altijd gelijk verdeeld zijn, heeft een grote behoefte aan een sterke en verbindende cultuursector. Een cultuursector die in staat is een pluriform aanbod te bieden, cultuur toegankelijk te maken voor iedereen en verschillen tussen mensen te overbruggen.

Het is een understatement om te zeggen dat de Haagse culturele sector – als gevolg van landelijke en gemeentelijke cultuurbezuinigingen en de recente Covid-crisis – de afgelopen jaren behoorlijk onder druk heeft gestaan. Daarbij staat de sponsoring vanuit het bedrijfsleven onder druk en hebben verscheidene fondsen hun doelstellingen gewijzigd. De Haagse cultuursector bleef zowel qua investeringen als aanbod flink achter bij andere G4-steden en dat baart ons zorgen. Kenmerkend voor het achterblijven van de sector, is dat de cultuurbegroting jaarlijks niet meegroeit met de groei van het aantal inwoners van de stad, terwijl de uitkering uit het gemeentefonds jaarlijks wel met het inwoneraantal stijgt, evenals de gemeentelijke belastingen. Deze zgn. ‘areaaluitbreiding’ zou naar ons idee ook van toepassing moeten zijn op de cultuurbegroting. In het licht van de naderende gemeenteraadsverkiezingen – in maart 2022 – geven wij de Haagse politieke partijen daarom graag enkele aandachtspunten mee voor de verkiezingsprogramma’s.

¹ Gebaseerd op een indexatie van 2,2% per jaar.

² Werkgelegenheidsmonitor 2020, DSO/ Programmamanagement, Strategie en Onderzoek, Gemeente Den Haag, & Staat van de Haagse Economie, de Haagse Hogeschool.

De gemeentelijke kaders

- Veel culturele instellingen in Den Haag zijn vierjarig gesubsidieerd, tot en met 2024, in het kader van Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2021–2024 (het Kunstenplan). Daarnaast worden culturele initiatieven op projectbasis gefinancierd met een projectsubsidieregeling.
- De subsidieaanvragen van Haagse cultuurinstellingen voor de nieuwe kunstenperiode (2025 – 2028) moeten eind 2023 worden ingeleverd.
- De kaders voor deze nieuwe aanvraagronde zullen in grote mate bepaald worden door de in politieke partijprogramma's vastgelegde wensen van de nieuwe coalitiepartijen en het daaruit volgende nieuwe College Akkoord.

Een besef van urgentie

De recente coronacrisis heeft ons opnieuw laten ervaren hoe onmisbaar kunst en cultuur in het leven zijn. Mensen kunnen niet zonder schoonheid en verbeelding, de troost die dit kan bieden, en de denkruimte die hiermee kan ontstaan. Cultuur is een drager en een uiting van identiteit en een belangrijke facilitator van ontmoeting tussen verschillende bevolkingsgroepen. Zij is daarmee onlosmakelijk verbonden met de stad en de maatschappij, zowel in eenheid als in diversiteit. Kunstenaars en ontwerpers zijn bovendien specialisten in verandering en in het verbeelden van de toekomst. Zij vertegenwoordigen als geen andere sector de menselijke behoefte aan vooruitgang en het geloof in ons eigen kunnen.

Door de Covid-crisis zijn de verschillen in de samenleving bovendien toegenomen en is de kansenongelijkheid verder gegroeid. Cultuur kan een cruciale rol spelen in het bestrijden van deze ongelijkheid: juist door te investeren in jonge talenten en in educatie en participatie kan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren worden versterkt.

Niet te onderschatten is ook het economische belang van de sector. Op landelijk niveau was de culturele en creatieve sector tussen 2015 en 2018 (samen met ICT) de belangrijkste aanjager van de economische groei.³ De

³ De culturele en creatieve sector bestaat volgens CBS uit de sectoren reclame, audiovisueel, architectuur, podiumkunsten, letteren, erfgoed, beeldende kunst, cultuuronderwijs, interdisciplinair en overige.

Nederlandse culturele en creatieve sector is goed voor maar liefst € 25,5 miljard: 3,5% van het BNP van Nederland en 4,7% van de werkgelegenheid.⁴ Investerings in kunst en cultuur zijn dus een belangrijke voorwaarde voor de verdere ontwikkeling van de kennis- en creatieve economie; voor toerisme, congressenmarkten; en voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. Vertaald naar Den Haag en zonder rekening te houden met het feit dat de grote steden relatief meer culturele en creatieve activiteiten herbergen, betekent dit voor onze stad 13.144 banen en een sectorale omzet van € 817 miljoen.

Naar aanleiding van de recente coronacrisis is er een besef van urgentie ontstaan, zowel binnen als buiten de culturele sector. Covid heeft het weerstandsvermogens van veel instellingen en de inkomens van makers en talenten verder uitgehold: de sector is vastgelopen en snakt naar lange termijn perspectief. Er liggen volop kansen om te komen tot een duurzaam en inclusief Haags cultureel ecosysteem. Maar dan moet er nu worden gehandeld.

⁴ Bron: Satellietrekening cultuur en media, CBS Monitor.

Gemist cultureel potentieel en een mid-denkkader dat ontbreekt

Den Haag heeft op cultureel gebied gelukkig al veel moois te bieden. De stad heeft topopleidingen, fameuze musea, landelijke bekende theater- en dansgroepen, bloeiende cultuurankers, gerenommeerde muziekensembles en theaters, gezichtsbepalende festivals, betrokken stadsmakers en geëngageerde kunstbeoefenaars. Er is bovendien een groeiend potentieel aan talent en ook in tijden van coronacrisis is het innoverend vermogen van de sector aanzienlijk gebleken. Aan creatief potentieel ontbreekt het dus niet, aan publiek evenmin. Wat achterblijft is een passend gemeentelijk budget om dit potentieel ten volle te benutten. Er ligt in Den Haag weliswaar een culturele infrastructuur, maar er is te weinig producerend en presenterend vermogen om de verscheidenheid en diversiteit van alle Haagse bewoners voldoende te faciliteren en te representeren.

Dit werd in 2020 onderstreept door de commissie die de adviezen uitbracht over het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2021–2024. De Commissie constateerde dat het niet mogelijk is gebleken het advies zodanig in te richten dat alle beleidsdoelen van de gemeente op het gebied van kunst en cultuur overtuigend konden worden gehaald. Een voorbeeld daarvan was het beleidsdoel om te komen tot een eerlijkere beloning van kunstenaars (n.a.v. de invoering van de *Fair Practice Code*).

Tevens vroeg de commissie nadrukkelijk de aandacht voor het culturele middenkader, dat in Den Haag nagenoeg ontbreekt. “Voor kleinere instellingen zijn er weinig doorgroeimogelijkheden naar het middenkader en daardoor stagneert vernieuwing van onderop”, zo constateerde zij. De afgelopen jaren is inderdaad gebleken dat de te nauwe financiële kaders voor cultuur, een gezond cultureel ecosysteem in Den Haag in de weg staan. De inventiviteit en doorontwikkeling van kleine instellingen en startende kunstenaars wordt in de kiem gesmoord door de voortdurende zorgen over de beperkte financiële mogelijkheden. En de grotere instellingen hebben zelf te weinig vlees op de botten om de ‘kleintjes’ te helpen alle uitdagingen organisatorisch en financieel het hoofd te bieden. Een grote stad als Den Haag is gebaat bij een gezond cultureel ecosysteem, waarin ruimte is voor instellingen van verschillende omvang en voor doorontwikkeling en vernieuwing.

Investerings zijn nodig om de verdere uitholling van cultuurbeleving, educatie, entertainment, participatie, experiment en talentontwikkeling tegen te gaan.

Fair Practice op dit moment onhaalbaar

In het bijzonder vraagt de positie van werkenden in de culturele sector dringend om aandacht. De werkdruk is schrikbarend hoog, er wordt structureel overgewerkt en de salariering blijft achter bij andere publieke sectoren.

In het culturele werkveld werkt een groot deel van de mensen bovendien als zzp'er of op basis van een tijdelijk contract. Voor een deel is dat ook te verklaren: een sector die voor een deel afhankelijk is van overheidssubsidie heeft nu eenmaal enige flexibiliteit nodig om zich aan te kunnen passen aan veranderende omstandigheden.

'De werkdruk is schrikbarend hoog, er wordt structureel overgewerkt en de salariering blijft achter bij andere publieke sectoren.'

En soms kiezen creatieve mensen zelf bewust voor een flexibel bestaan. Toch baart deze trend – in grote mate veroorzaakt door de knellende financiële kaders – ons ook als werkgevers en opdrachtgevers zorgen. Tarieven van freelancers zijn vaak noodgedwongen laag, werkgevers hebben moeite met het voldoen aan de toch al gematigde salarissen, opgetekend in de CAO, laat staan dat zij ruimte hebben voor investeringen in scholing en opleiding. De bestaansonzekerheid in den brede is in deze beroepsgroep hoog. Er dreigt talent uit de sector te vertrekken.

Op landelijk niveau is de afgelopen jaren door de sector zelf werk gemaakt van verbeterde werkomstandigheden, waarbij de *Fair Practice Code* een belangrijke leidraad is gaan vormen. Uiteraard doet de sector er zelf alles aan om de uitgangspunten van deze code zo goed mogelijk na te leven. Het beperkte Haagse cultuurbudget maakt echter dat een eerlijke beloning voor kunstenaars en andere werkenden in de Haagse cultuursector op dit moment nog geen realiteit is.

De Haagse Gemeenteraad heeft in 2019 verzocht om een onderzoek naar de meerkosten van de implementatie van de *Fair Practice Code* in de Haagse cultuursector en de mogelijke gevolgen daarvan voor het culturele aanbod. Dit onderzoek is uitgevoerd door onderzoeksbureau SiRM van René Goudriaan. In het rapport werd geconcludeerd dat er op basis van de ingediende subsidieaanvragen minimaal € 5,9 miljoen extra middelen nodig zouden zijn om een eerlijke beloning in de Haagse cultuursector mogelijk te maken. Daarvan heeft € 4,8 mln. betrekking op instellingen in het MJB 2017–2020 en € 1,1 mln. op de nieuwe subsidieaanvragers. Wanneer alleen gekeken wordt naar de instellingen met een positief advies van de commissie gaat het om een totaalbedrag van € 4,2 miljoen.⁵

Het onderzoek concludeert tevens dat bij een juiste implementatie van *Fair Practice* en een gelijkblijvende subsidie nauwelijks aan een vermindering van het culturele aanbod is te ontkomen, met vergaande consequenties voor het Haagse culturele leven. Er is dus een forse investering nodig om van het Haagse culturele veld weer dat bloeiende en prettige werkveld te maken dat het voor de periode van grootscheepse bezuinigingen was.⁶

⁵ SiRM, Meerkosten van de invoering van de Fair Practice Code in Den Haag – Een analyse voor culturele instellingen die meerjarige subsidie aanvragen bij de Gemeente Den Haag - Juni 2020. RIS-nummer 305755.

⁶ De Gemeente Rotterdam heeft na eenzelfde soort onderzoek van SiRM in 2020 een bedrag van € 2,75 miljoen extra vrijgemaakt ten behoeve van fair pay – Bron: *Interview met Said Kasmi, wethouder Onderwijs, Cultuur en Toerisme van de gemeente Rotterdam*. [Een gezonde culturele sector is van essentieel belang voor de stad Rotterdam | Fair Practice Code](#). Bovendien heeft een gemeentelijke Denktank New Deal Cultuur in Rotterdam adviezen uitgebracht om de cultuursector ook daar wendbaarder en veerkrachtiger uit de crisis te halen, o.a. door in te zetten op investeringen in innovatie. [Rotterdamse Denktank New Deal Cultuur helpt cultuursector sneller uit de crisis - Persberichten Rotterdam](#)

Den Haag blijft achter vergeleken met de overige G4-steden

Wat opvalt is dat er behoorlijke verschillen bestaan in de mate waarin de verschillende G4-steden investeren in cultuur. Het Haagse cultuurbudget blijft al geruime tijd duidelijk achter bij de budgetten van de andere drie steden, zoals blijkt uit Tabel 1. Per hoofd van de bevolking geeft de Gemeente Den Haag slechts € 103,- uit aan cultuur, terwijl dit bedrag in andere steden fors hoger ligt. De cultuuruitgaven van de Gemeente Den Haag liggen hiermee net onder het landelijke gemiddelde van alle Nederlandse gemeentes en passen zeker niet bij de culturele behoeftes van een grote stad.⁷

Tabel 1: Cultuurbudget per stad en per inwoner

Stad G4 - 2021	Cultuurbudget (Kunstenplan)	Aantal inwoners	Cultuurbudget per inwoner
Amsterdam	€ 133.079.149	872.779	€ 152
Rotterdam	€ 93.470.000	651.376	€ 143
Utrecht	€ 41.210.000	357.719	€ 115
Den Haag	€ 56.200.000	545.163	€ 103

Het is goed daarbij op te merken dat het cultuurbudget per hoofd van de bevolking in Den Haag in 2009 – vóór de gemeentelijke bezuinigingen – een stuk hoger lag. Het Haagse cultuurbudget bedroeg toen € 59.000.000. Doorberekend met de trend was dat circa € 75.000.000. Omgerekend naar het bedrag per inwoner is dit € 138,-.

Het gevolg van deze budgettaire verschraving is dat er in het Haagse culturele veld gaten met gaten worden gedicht, de uitgangspunten van *Fair Practice* onhaalbaar zijn, en van een duurzaam cultureel ecosysteem – waarin ruimte is voor ontwikkeling en doorgroei – op dit moment geen sprake is.

De sector heeft behoefte aan een stabiele basis en aan innovatieve kracht voor duurzame nieuwe ontwikkelingen om goed uit de recente Covid-crisis te komen.

Ambities van de Haagse sector

De Haagse cultuursector is veerkrachtig en zeer bereid om weer volle bak

aan de slag te gaan, nu de theaters en musea de deuren weer openen. In het bijzonder wil de sector de komende jaren:

- In solidariteit optrekken met overheid en bedrijfsleven bij de herstart van de stad en de samenleving.
- Denkkracht en kennis bieden om te onderbouwen wat er nodig is om te komen tot een duurzaam cultureel ecosysteem in Den Haag.
- Den Haag als innovatieve cultuurstad (inter)nationaal op de kaart zetten en daarmee verdere economische en creatieve groei stimuleren.
- Actieve en passieve kunst- en cultuurbeoefening aanbieden in een zo breed mogelijk palet aan cultuurervaringen, zowel fysiek als digitaal, voor iedere stadsbewoner. Het beoefenen en beleven van kunst, erfgoed en media is immers een grondrecht.
- Maatschappelijke vraagstukken aanpakken en hierin samen optrekken met overheden en het bedrijfsleven.
- Werk maken van een meer inclusieve en diverse culturele sector, zodat iedere Haagse burger zich in gelijke mate gerepresenteerd voelt.
- Samen met de overheid werken aan een vitale, wendbare en financieel weerbare sector. Waarin fatsoenlijke beloning en veilige arbeidsomstandigheden de norm zijn en culturele organisaties en de vele zelfstandigen die in de sector werken de ruimte hebben om doorlopend te innoveren en investeren.
- Zichzelf nóg beter organiseren als gesprekspartner van de gemeente om daarmee bij te dragen aan het herstel van cultureel en creatief Den Haag.
- Bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van Haagse kinderen en jongeren door middel van cultuureducatie en participatie en daarmee de kansenongelijkheid bestrijden.

Wat is daarvoor nodig?

In de eerste plaats is dringend behoefte aan een investering vanuit de Gemeente Den Haag in kunst en cultuur, waarbij het budget meer in lijn wordt gebracht met de budgetten van andere G4-gemeenten. Tabel 2 geeft hiervoor een indicatie.

Tabel 2: Cultuurbudget per stad en per inwoner

Stad G4 (2021)	Cultuurbudget (Kunstenplan) per inwoner	Mogelijk cultuurbudget Den Haag met zelfde bedrag per inwoner	Verskil met huidig Haags budget
Amsterdam	€ 152	€ 83.125.084	€ 26.925.084
Rotterdam	€ 143	€ 78.228.835	€ 22.028.835
Utrecht	€ 115	€ 62.803.953	€ 6.603.953
Den Haag (wensbudget)	€ 138	€ 75.000.000	€ 18.800.000

Naar onze mening moet het Haagse cultuurbudget tenminste worden teruggebracht naar het niveau van 2009: € 75.000.000. Dat vraagt om een extra investering van tenminste € 18.800.000 (prijspeil 2021) bovenop het bestaande budget. Dit betekent een bijdrage van € 138,- per inwoner, nog altijd onder dat van Amsterdam en Rotterdam. Een eerste eenvoudige stap zou zijn om de cultuurbegroting mee te laten lopen met de areaaluitbreiding en dus met de groei van de stad én de gemeentelijke begroting.

Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

Aanpassing Fair Practice of onderzoek SiRM	5.900.000
Versterking huidige aanvragers of 70% van gevraagde bedragen 2021-2024	10.900.000
Innovatie en interdisciplinair	2.000.000
	18.800.000

Wij zetten ons als Directieoverleg Podiumkunsten en Directieoverleg Haagse Musea bovendien graag in om in samenspraak met de gemeente te komen tot een betere organisatie van het culturele bestel. We zorgen voor een structureel gezamenlijk overleg en afstemming van álle cultuurinstellingen, waarbij ook de kleine instellingen en de zelfstandige makers een gelijkwaardige plek aan tafel hebben en we eveneens de niet gesubsidieerde creatieve sector en het toerisme betrekken.

Ook treedt de sector graag in overleg met de politiek over de verbetering van de advisering over het Kunstenplan. De beoordelingscyclus die hierbij wordt gehanteerd kan ons inziens beter en transparanter worden vormgegeven. Wij dragen daar graag aan bij.

Wij gaan graag in gesprek

Naar aanleiding van deze notitie gaan wij graag in gesprek met de opstellers van het verkiezingsprogramma van uw politieke partij. Uiteraard zijn wij daarbij bereid e.e.a. nog nader toe te lichten. Wij nodigen bovendien alle Haagse gemeenteraadsleden binnenkort uit voor *blind dates* met verrassende combinaties van vertegenwoordigers van kunstinstellingen en culturele ondernemers.

Voor het plannen van het gesprek met de programmaopstellers van uw partij zal de secretaris van het Directieoverleg Podiumkunsten binnenkort contact met u opnemen.

Ledenlijst Directieoverleg Podiumkunsten Den Haag en musea

AFAS Circustheater	Kunstmuseum Den Haag
Classical Encounters	Haags Historisch Museum
CultuurSchakel	Haags Openbaar Vervoer Museum
De Betovering	Museum Prinsenhof
Festival Classique	Huygensmuseum Hofwijck
Festival Dag in de Branding	Literatuur Museum
Filmhuis Den Haag	Louis Couperus Museum / kinderboekenmuseum
Firma MES	Louwman Museum
Haags Theaterhuis	Mauritshuis
Het Nationale Theater	Mesdag Collectie
Holland Dance Festival	Museon
Koninklijk Conservatorium	Museum Beelden aan Zee
KOO - Kunst Onderwijs Organisatie	Museum Bredius
Korzo	Rijksmuseum Gevangenpoort
Kwekers in de Kunst	Escher in het Paleis
Laaktheater	Museum Meermanno Westrenianum / Huis van het Boek
Movies that Matter	Muzee Scheveningen
Nederlands Dans Theater	Beeld en Geluid Den Haag
New European Ensemble	Museum Rijswijk
OPERA2DAY	Panorama Mesdag
PAARD	Koninklijke Bibliotheek
Parkpop	Nationaal Archief
Podium Noord (vmlg. Diamant Theater)	Haags Gemeentearchief
PRINS27 in het Koorenhuis	Stichting RKD
PROOOST	Dienst Openbare Bibliotheek
Rabarber	Voorlinden
Residentie Orkest Den Haag	Stroom Den Haag
Rewire	ProDemos
Theater en Filmhuis Dakota	Vrijmetselarij Museum
Theater De Nieuwe Regentes	WEST
Theater De Vaillant	Nationaal Museum Sophiahof
Theaters Diligentia en PePijn	Design Museum Dedel
Tong Tong Fair	Oranjehotel
World Forum Theater	
Writers Unlimited	
Zuiderparktheater	
Zuiderstrandtheater/Amare	

